

تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد باستان شناسی گرایش پیش از تاریخ

عنوان :

علل سقوط و فروپاشی تپه حسنلو (مطالعه موردی: دوره ی IV)

استاد راهنما

دکتر محمد مهدی توسلی

استاد مشاور

دکتر معظم خسروجردی

تحقیق و نگارش

محمد میرزایی

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره‌مند شده است)

بهمن ۱۳۹۰

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان .....
قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد ..... توسط دانشجو ..... با
راهنمایی استاد پایان نامه ..... تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی
با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می‌باشد.

(نام و امضاء دانشجو)

این پایان نامه ..... واحد درسی شناخته می‌شود و در تاریخ ..... توسط هیأت داوران بررسی و درجه
..... به آن تعلق گرفت.

تاریخ

امضاء

نام و نام خانوادگی

استاد راهنما :

استاد راهنما :

استاد مشاور :

داور ۱ :

داور ۲ :

نماینده تحصیلات تکمیلی:

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب ..... تعهد می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو :

امضاء :

تقديم به :

قربانيان حسنلو

سپاسگزاری

سپاس خدای بزرگ را که توفیق و جسارت را بر من داد تا بتوانم ناگفته‌ها و نهفته‌هایی از وقایع سیاسی و تاریخی شرق باستان به ویژه شمال غرب ایران را که سال‌ها در سینه داشتم ، قلم گرفته و بر کاغذی جاری سازم. بی شک تحقیق حاضر بدون راهنمایی‌ها ، محبت‌های اساتید محترم و دوستان نزدیک به ثمر نمی‌نشست. از این رو بر خود لازم می‌دانم از استاد راهنما ، جناب دکتر محمد مهدی توسلی که همواره با دلگرمی‌ها و راهنمایی‌های خود نگارنده را به آینده امیدوار ساخته‌اند و استاد مشاور ، خانم دکتر معظم خسروجردی تشکر و قدر دانی کنم.

همچنین از همیاری مدیریت پایگاه تاریخی حسنلو نهایت تشکر را دارم که با مساعدت آنان توانستم عکس‌هایی را از این محوطه تهیه نمایم.

از خانواده خود که همیشه مشوق بنده بوده‌اند به ویژه برادر عزیزم مهدی و یوسف میرزایی که در طول تحصیلات نگارنده ، کمک‌های زیادی را متحمل شدند بسیار سپاسگزارم.

از دوستان هم دانشگاهی آقایان رسول پور زمانی ، بهرام اسکندری ، مهدی قلیزاده، جواد بخشی و واحد آقای تشکر و قدردانی می‌کنم.

و در آخر بر خود وظیفه می‌دانم که از فرهاد بنیادی و اباذر امیری مهر به خاطر کمک‌ها و نصایح ایشان نهایت قدردانی را داشته باشم.همچنین از تمامی مسئولین و کارمندان زحمت کش دانشگاه سیستان و بلوچستان ، به خاطر کمک‌های دلسوزانه‌شان سپاسگزاری می‌نمایم.

چکیده

عصر آهن شمال غرب ایران به خاطر نقش محوری آن در شناخت فرهنگ و تمدن ایران از دیر باز جایگاه خاصی را در باستان شناسی ایران داشته است. از مهم‌ترین محوطه های این عصر تپه باستانی حسنلو می‌باشد که در دشت سولدوز در جنوب غربی دریاچه ارومیه قرار گرفته است و حفاری علمی آن با عنوان " پروژه حسنلو " به سرپرستی دایسون بین سال‌های ۱۹۵۶ تا ۱۹۷۴ صورت گرفته است. دایسون ادعا کرده است که دوره های ۱۷،۷ و ۱۱۱ عصر آهن این تپه باستانی را تشکیل می‌دهد و از میان آن لایه ها، دوره ۱۷ مهم‌ترین آن‌ها بوده و بیشترین آثار از این لایه بدست آمده است. دوره ۱۷ به دلایلی نامعلوم ، با آتش سوزی بزرگ و ورود مهاجمان ، به ناگهان از بین رفت تا جایی که هیچ خاطره ای از این مردمان به جای نماند.

در نقد منابع موجودی که بیشتر اورارتوها را مقصران این تهاجم می‌دانند، این تحقیق با دلایل علمی تلاش دارد تا اثبات نماید که دوره ۱۷، در واقع آخرین لایه از تپه حسنلو بوده است که نه با تغییرات آب و هوایی و زیست گاهی ، بلکه در حمله ای از سوی لشکریان سارگون دوم – با عنایت به کتیبه پادشاه مذکور- نابود شده است. به نظر می‌رسد تعدادی از محوطه های این عصر از تاریخ ایران باستان در شمال غرب، در تسویه حساب سراسری از بین رفته باشد. محوطه باستانی حسنلو (دوره ۱۷) هم در این تهاجم از بین رفت و دیگر مسکون نشد و متروک ماند.

واژگان کلیدی : ایران ، آذربایجان، عصر آهن ، دشت سولدوز ، حسنلو ، سارگون دوم

فصل اول : کلیات و طرح تحقیق

مقدمه.....	۲
۱-۲ - بیان مساله.....	۳
۱-۳- فرضیهها.....	۳
۱-۴ - سابقه و ضرورت تحقیق.....	۴
۱-۵ - هدفها.....	۴
۱-۶ - کاربرد طرح.....	۴
۱-۷ - نوآوری طرح.....	۵
۱-۸- روش تحقیق.....	۵

فصل دوم : موقعیت طبیعی و جغرافیایی آذربایجان غربی

۲- موقعیت طبیعی و جغرافیایی استان.....	۷
۲- ۱ - ناهمواریها.....	۹
۲- ۱- ۲- رشته کوهها.....	۹
۲- ۲- آب و هوا و بارندگی در آذربایجان غربی.....	۱۰
۲- ۲- ۱- بارندگی.....	۱۱
۲- ۲- ۲- بادهای.....	۱۱
۲- ۳- آبها و رودها.....	۱۱

۲ - ۴ - وضعیت خاک و پوشش گیاهی ۱۳

۲ - ۵ - موقعیت جغرافیایی سولدوز ۱۴

فصل سوم : تپه باستانی حسنلو

مقدمه ۱۷

۳ - ۱ - موقعیت جغرافیایی تپه حسنلو ۱۷

۳ - ۲ - مطالعات باستان شناسی در آذربایجان غربی ۱۹

۳ - ۳ - سابقه حفاری‌های باستان شناختی در حسنلو ۲۱

۳ - ۴ - پروژه‌ی حسنلو ۲۳

۳ - ۵ - دوره های ده گانه استقرار در حسنلو ۲۴

۳ - ۵ - ۱ - حسنلوی V ۲۵

۳ - ۵ - ۲ - معماری حسنلوی V ۲۶

۳ - ۵ - ۳ - سفال دوره‌ی V ۲۷

۳ - ۵ - ۴ - دوره‌ی IV و فازهای آن ۲۸

۳ - ۵ - ۵ - حسنلوی III ۳۳

۳ - ۵ - ۶ - حسنلوی II ۳۴

۳ - ۵ - ۷ - حسنلوی I ۳۶

۳ - ۶ - اگماض در تاریخگذاری لایه‌ها ۳۶

فصل چهارم : زیست بوم شناسی لایه‌ی IV حسنلو

۴ - ۱ - نگاهی گذرا به زیست بوم شناسی ۴۱

۴ - ۲ - گیاه باستان شناسی لایه‌ی IV ۴۱

- ۴۵ ..... ۳ - ۴ - محصولات غذایی ساکنان لایه V ا.....
- ۴۶ ..... ۱ - ۳ - ۴ ..... حبوبات.....
- ۴۷ ..... ۲ - ۳ - ۴ ..... میوه‌ها.....
- ۴۸ ..... ۴ - ۴ - درختان مورد استفاده در لایه V ا.....
- ۵۰ ..... ۱ - ۴ - ۴ ..... گردو.....
- ۵۱ ..... ۲ - ۴ - ۴ ..... گلابی.....
- ۵۱ ..... ۳ - ۴ - ۴ ..... سپیدار.....
- ۵۲ ..... ۴ - ۴ - ۴ ..... نارون.....
- ۵۲ ..... ۵ - ۴ - عاج های لایه V ا و آب و هوا.....
- ۵۳ ..... ۶ - ۴ - جانور باستان شناسی.....
- ۵۴ ..... ۱ - ۶ - ۴ ..... صدف‌ها و آب و هوا.....
- ۵۵ ..... ۲ - ۶ - ۴ ..... جام حسنلو و آب و هوا.....
- ۵۷ ..... ۷ - ۴ - دین خواه تپه و موقعیت آب و هوای منطقه.....
- ۵۷ ..... ۱ - ۷ - ۴ ..... دین خواه تپه.....
- ۵۸ ..... ۲ - ۷ - ۴ ..... جانور باستان شناسی دین خواه تپه.....
- ۵۹ ..... ۸ - ۴ - مطالعات استخوان شناسی و گیاه باستان شناسی کرد لر تپه.....
- ۵۹ ..... ۹ - ۴ - نتیجه گیری.....

فصل پنجم : وحدت در ایران کهن ؛ رشد موزون و ممتد در لایه های باستانی حسنلو

- ۶۲ ..... ۱ - ۵ - همسانی فرهنگی در میان اقوام کهن ایران.....
- ۶۸ ..... ۲ - ۵ - همسانی اقتصادی در میان بومیان ایران.....

- ۵-۳- همسانی سیاسی در میان بومیان ایران..... ۷۰
- ۵-۴- ارتباط حسنلوی IV با دیگر محوطه های عصر آهن ایران..... ۷۲
- ۵-۵- حسنلوی IV و ارتباط با اقوام منطقه..... ۷۶

فصل ششم : سقوط و انهدام حسنلوی IV

- ۶-۱- آتش سوزی و تخریب در لایه IV حسنلو..... ۸۰
- ۶-۲- انهدام دیگر محوطه های عصر آهن ایران..... ۹۹
- ۶-۲-۱- محوطه های شمال غرب..... ۱۰۰
- ۶-۲-۱-۱- زیویه..... ۱۰۳
- ۶-۲-۱-۲- دین خواه تپه..... ۱۰۳
- ۶-۲-۱-۳- کرد لر تپه..... ۱۰۴
- ۶-۳- محوطه های غرب و مرکز ایران..... ۱۰۵
- ۶-۳-۱- باباجان تپه..... ۱۰۵
- ۶-۳-۲- گودین تپه..... ۱۰۶
- ۶-۳-۳- نوشیجان تپه..... ۱۰۷

فصل هفتم : علت سقوط و فروپاشی لایه IV حسنلو

- ۷-۱- اورارتوها و نابودی حسنلوی IV..... ۱۱۱
- ۷-۱-۱- آلتین تپه..... ۱۱۵
- ۷-۲- آشوریان و نابودی حسنلوی IV..... ۱۱۶
- ۷-۲-۱- عملیات نظامی آشوریان در هزاره اول قبل از میلاد..... ۱۱۶

- ۱۱۸ ..... اهداف آشوریان در منطقه ۲-۲-۷
- ۱۲۰ ..... مدودسکایا و تاریخگذاری برخی از اشیای دوره I V حسنلو ۳-۷
- ۱۲۵ ..... لشکرکشی سارگون دوم در سال ۷۱۴ قبل از میلاد ۴-۷

فصل هشتم : نتیجه گیری و پیشنهادات

- ۱۳۹ ..... ۱-۸ - نتیجه گیری ۱-۸
- ۱۴۱ ..... ۲-۸ - پیشنهادات ۲-۸

منابع و مأخذ

- ۱۴۳ ..... الف : منابع فارسی ۱۴۳
- ۱۵۵ ..... ب : منابع انگلیسی ۱۵۵
- ۱۵۶ ..... چکیده انگلیسی ۱۵۶

فهرست جداول

صفحه	عنوان جدول
۴۲	جدول ۱-۴ : درختان استفاده شده در لایه I V حسنلو
۵۸	جدول ۲-۴ : ادوار فرهنگی در دین خواه تپه

فهرست نقشه‌ها

صفحه	عنوان نقشه

- نقشه ۲ - ۱ : موقعیت جغرافیایی کشور ایران..... ۸
- نقشه ۲ - ۲ : موقعیت جغرافیایی استان آذربایجان غربی..... ۸
- نقشه ۳ - ۱ : موقعیت تپه حسنلو ۱۷
- نقشه ۳ - ۲ : موقعیت محوطه‌ی حسنلو..... ۲۳
- نقشه‌ی ۷- ۱ : خط سیر پیشنهادی لوین برای لشکرکشی سارگون دوم..... ۱۳۶

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان تصویر
۱۸	تصویر ۳ - ۱ : نمایی از تپه‌ی حسنلو در عصر حاضر.....
۲۱	تصویر ۳ - ۲ : نمایی از ارتفاع از تپه‌ی حسنلو.....
۲۸	تصویر ۳ - ۳ : ماکت مجموعه‌های ساختمانی دوره I V حسنلو.....
۲۹	تصویر ۳ - ۴ : اشکال گوناگون سفال در لایه‌ی I V حسنلو.....
۳۰	تصویر ۳ - ۵ : تصاویری از پلان و معماری و ظروف حسنلوی V.....
۳۱	تصویر ۳ - ۶ : نمایی از ساختمان سوخته‌ی II در عصر حاضر.....
۳۳	تصویر ۳ - ۷ : پلان حصار دفاعی استقرار اورارتوئی در حسنلوی III.....
۴۹	تصویر ۴ - ۱ : درختان و گیاهان در حسنلو.....
۵۳	تصویر ۴ - ۲ : عاج‌های حسنلو و نقوش حیوانات روی آن.....
۵۵	تصویر ۴ - ۳ : نقوش بدنه‌ی جام زرین حسنلو.....
۵۶	تصویر ۴ - ۴ : کف جام زرین حسنلو با اشکال حیوانات.....
۷۰	تصویر ۵ - ۱۴ : گردن آویز آشور نصیر پال دوم.....

- تصویر ۵ - ۱۵ : ظروف خاکستری داغدار و ارتباطات فرهنگی..... ۷۳
- تصویر ۶ - ۱ : چوب‌های سوخته شده در ساختمان سوخته‌ی II ۸۲
- تصویر ۶ - ۲ : قربانیان حسنلو در ورودی ساختمان سوخته‌ی II..... ۸۴
- تصویر ۶ - ۳ : اسکلت دختر نوجوان در ساختمان سوخته‌ی II..... ۸۶
- تصویر ۶ - ۴ : گوشواره‌ی مکشوفه در ساختمان سوخته‌ی V..... ۸۷
- تصویر ۶ - ۵ : اسکلت یکی از ساکنان حسنلو در ساختمان سوخته‌ی V شرقی..... ۸۸
- تصویر ۶ - ۶ : آثار سوختگی در ورودی ساختمان سوخته‌ی II..... ۸۸
- تصویر ۶ - ۷ : مجسمه‌ی جوانی در جنوب ساختمان سوخته‌ی XI..... ۹۰
- تصویر ۶ - ۸ : اسکلت اسب در ساختمان سوخته‌ی V ۹۱
- تصویر ۶ - ۹ : ساختمان سوخته‌ی I و جام طلای حسنلو..... ۹۲
- تصویر ۶ - ۱۰ : نمایی از ورودی ساختمان سوخته‌ی V شرقی..... ۹۵
- تصویر ۶ - ۱۱ : جنازه‌های به خود رها شده در حسنلوی V..... ۹۶
- تصویر ۶ - ۱۲ : نمایی از ساختمان سوخته‌ی I در لایه‌ی V..... ۹۹
- تصویر ۶ - ۱۳ : پلان ساختمان‌های عصر آهن I و II در کرد لر تپه..... ۱۰۴
- تصویر ۶ - ۱۴ : آثار معماری مکشوفه از طبقه‌ی فوقانی باباجان تپه..... ۱۰۵
- تصویر ۶ - ۱۵ : گودین تپه ، معماری محوطه..... ۱۰۶
- تصویر ۶ - ۱۶ : نوشیجان تپه ، بقایای معماری تالار استاندار ۱۰۷

فصل اول

مقدمه و کلیات طرح تحقیق

شمال غرب ایران به دلیل موقعیت و مواهب طبیعی همیشه پذیرای فرهنگ‌های مختلف بشری در ادوار مختلف گذشته بوده است و محوطه‌هایی چون تپه حسنلو، در شناخت سیر تحول و گاهنگاری فرهنگ‌های خاور نزدیک نقش مؤثری را ایفا کرده است.

اما عصر آهن، یکی از دوران پر تحول در تاریخ و تمدن سرزمین ایران و کشورهای همسایه آن به شمار می‌آید هرچند ابهامات بسیار و اساسی را به همراه دارد، به گونه‌ای که می‌توان از عبارت "عصر تاریک" برای این دوره استفاده کرد.

استفاده از آهن سابقه‌ای طولانی‌تر داشته ولی به خاطر استفاده گسترده‌تر از این فلز در اواسط قرن دوم پ.م، این دوره به عصر آهن معروف شده است. باستان‌شناسان، این دوره را به سه قسمت تقسیم کرده‌اند:

۱- عصر آهن I (۱۲۰۰-۱۵۰۰ پ.م)؛ در این عصر، آهن در کنار مفرغ، ولی در گستره کمتری مورد استفاده

قرار می‌گرفته است. در این عصر، آهن فقط برای ساخت برخی زیورآلات به کار می‌رفت.

۲- عصر آهن II (۸۰۰-۱۲۰۰ پ.م)؛ در این دوره آهن به اندازه مفرغ برای ساختن خنجرها و اسلحه‌ها

مورد استفاده قرار می‌گرفت.

۳- عصر آهن III (۵۵۰-۸۰۰ پ.م)؛ طی این دوره آهن به صورت گسترده‌ای برای ساخت اشیاء فلزی

استفاده می‌شد. اخیراً یانگ (۱۹۷۵) عصر آهن IV را برای اولین بار در طبقه بندی سفال‌های دشت

کنگاور به کار برد.

علیرغم کشفیات ارزشمندی که در محوطه‌های حسنلو، دین خواه تپه، مارلیک، سیلک و... صورت گرفته اما در زمینه سیاسی، متأسفانه تصویری ناقص و غیر شفاف در ذهن محققان نقش بسته است که شاید، نبود منابع نوشتاری، ناکافی بودن حفاری‌ها و از همه مهمتر توجه به جنبه‌های سیاسی و جهت‌گیری‌های مربوط به این عصر از تاریخ ایران توسط باستان‌شناسان، از دلایل این تاریکی‌ها باشد.

از پیچیدگی‌های عصر آهن به ویژه لایه IV حسنلو، نامعلوم بودن عامل یا عاملان آتش سوزی و جنگ در آن دوره است. نظریاتی که در این مورد بیان شده است همگی متفق‌القول اند که اورارتوها عامل سقوط و شکست نیروهای حسنلو بوده است؛ اما در طی نقد و مباحثی که پیش کشیده می‌شود و با نگاه دوباره به کتیبه سارگون دوم، رازهای ناشکفته عصر آهن ایران و بخش سیاسی آن آشکار می‌شود. کتیبه‌ی سارگون دوم، یک میراث گران بها و تک برگ پر ارزشی است که به نحوی غیر منتظره ما را با منظری بدون گستره، از سرنوشت اقوام ایران کهن آشنا می‌کند.

۱-۲- بیان مسأله

به راستی که زنده بودن باستان شناسی را می‌توان در ارائه نظریات جدید، با توجه به یافته‌های دقیق و تحلیل‌های نوگرایانه تر مشاهده کرد. متروک شدن محوطه‌های عصر آهن ایران، به ویژه آتش سوزی لایه IV حسنلو را شاید بتوان از اساسی‌ترین مبهمات باستان شناسی این دوره دانست.

به نظر می‌رسد دوره IV حسنلو در یک آتش سوزی بزرگ و در جریان نبردی وحشتناک، از سوی مهاجمان مورد حمله واقع گردیده و به احتمال، همه ساکنین این محوطه جان خود را در این زد و خورد از دست داده‌اند. بارها باستان‌شناسان غربی از جمله دایسون و ماسکارالا در مورد چرایی، چگونگی و هویت عاملان این جنگ و مجادله به صورت مقاله و یا کتاب، نوشته‌هایی را به چاپ رسانده‌اند اما تاکنون چنین هدفی مهیا نشده است. اینان اورارتوئیان را عاملان حمله به این لایه از حسنلو معرفی کرده‌اند. مدودسکایا آشوریان را مسبب این آتش سوزی می‌داند. اما اگر اورارتوئیان را عاملان این کشتارها بدانیم، می‌بایست منطبق با کتیبه‌های آنان، غارت و چپاول اموال در حسنلو هم صورت می‌گرفت و این که محوطه‌های اورارتوئی نیز همزمان با حسنلو مورد حمله قرار گرفته و متروک می‌گردند. در نتیجه اورارتو از صف این عاملین حذف می‌شود. از این رو سؤال اساسی تحقیق این است:

به راستی چه عواملی (چه کسانی) باعث سقوط این مرحله از تاریخ تپه حسنلو شده است؟

۱-۳- فرضیه‌ها

۱) تغییرات محیطی و زیست گاهی در این دوره باعث تغییرات جمعیتی شده و ممکن است باعث سقوط شده باشد.

۲) هجوم اقوام بیگانه در فروپاشی این لایه از حسنلو مؤثر بوده است.

۱-۴- سابقه و ضرورت تحقیق

سابقه تحقیقات باستان شناسی در شمال غرب ایران به خصوص در مورد موضوع این پایان نامه از همان آغاز کشفیات آثار سوختگی از سطح تپه توسط " طرح پروژه حسنلو" شروع شده است که باستان شناسان، بسته به دلایل خود، به علل تخریب حسنلو و عوامل آن پرداخته اند. اما هنوز هم مسائل حل نشده ای در این موضوع وجود دارد که می بایست بدون وابستگی و عصبیت بدان پاسخ داد. از طرف دیگر، در منابعی که به عصر آهن و تحولات این برهه از تاریخ ایران مربوط است به طور پراکنده به علل و چگونگی فروپاشی محوطه های این عصر، به ویژه حسنلو پرداخته شده است، ولی کتاب یا منبعی که به طور جامع این موضوع را مورد نقد و بررسی قرار داده باشد وجود ندارد. مسأله دیگر عدم ورود محققان و باستان شناسان بومی به این موضوع است، به طوری که نظریه های آنان فقط در حد مقاله ارائه شده است. بر این اساس سعی شده است که با نگاهی نو و مراجعه به اسناد حاضر و منابع همزمان با عصر آهن، تحقیق مستقلی در باره این موضوع انجام شود.

۱-۵- هدفها

هدف، روشن کردن این مسأله است که آیا نیروی داخلی یا خارجی باعث سقوط این دوره از تاریخ تپه حسنلو شده است یا تغییرات محیطی و زیست گاهی منطقه؛ و اثبات نسبی این نکته که ساکنان حسنلو بومی منطقه بوده است.

۱-۶- کاربرد طرح

این پایان نامه می‌تواند مورد استفاده محققان ، دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به تحولات عصر آهن قرار گیرد ؛ همچنین می‌تواند پایه و مبنایی باشد برای تحقیق و بررسی علل و چگونگی فروپاشی دیگر محوطه های عصر آهن در شمال غرب ، سراسر ایران و حتی منطقه شرق باستان. گروه های آموزشی باستان شناسی ، تاریخ ، سازمان میراث فرهنگی و سایر ارگان‌های مربوط به این سازمان هم می‌توانند از استفاده کنندگان نتایج این تحقیق باشند. از طرف دیگر از نتایج این تحقیق علوم مختلفی چون تاریخ ، هنر ، علوم سیاسی و جامعه شناسی و ... می‌توانند استفاده کنند.

۷-۱- نوآوری طرح

پرداختن به موضوعی است که کمتر در مورد تحولات عصر آهن به آن توجه شده است و آن علل چگونگی و فروپاشی محوطه های عصر آهن به ویژه حسنلوی IV می‌باشد و مهمتر از این ، معرفی نیرویی که بیشتر از دید باستان‌شناسان مخفی مانده بود . از سوی دیگر نشان دادن اتحاد فرهنگی و سیاسی ایرانیان در عصر آهن.

۸-۱- روش تحقیق

تحقیق حاضر بر اساس هدف از نوع تحقیقات بنیادی و بر اساس ماهیت و روش از نوع تحقیقات علی است. گردآوری در این تحقیق به شیوه اسنادی و به صورت تهیهی فیش ، عکس ، نقشه و طرح از منابع مکتوب و پژوهش‌های صورت گرفته قبلی می‌باشد. بنابراین برای جمع‌آوری و تهیه مدارک در این جهت، استفاده از مطالب دیگران اجتناب ناپذیر است. در این راستا از مقالات ، کتب ، گزارشات حفاری‌های مختلف موجود در این زمینه ، استفاده شده است ، به طوری که می‌توان گفت روش کتابخانه ای لحاظ شده است.